

JACEK KNOPEK

**POLSCY STYPENDYŚCI W GRECJI
I UCZESTNICY WYPRAW NAUKOWO-BADAWCZYCH
PO HELLADZIE W DRUGIEJ POŁOWIE XIX
I POCZĄTKU XX WIEKU**

Hellada od pierwszych Piastów jawiła się dla Polaków jako jedna z kolebek europejskiej cywilizacji, mająca długą i trwałą tradycję, kulturę i historię. Zabytki archeologiczne przetrwały w Grecji przez wieki; stały się one przez długie lata jedyną pamiątką i wartością przyciągającą rzesze podróżników, pielgrzymów i turystów. Odwiedzający od wieków średnich Helladę wywodzili się z różnych zakątków Europy rzymskokatolickiej i prawosławnej. Zawsze jednak wśród kategorii tych były osoby wywodzące się z ziem polskich. W ten sposób na obszary Rzeczypospolitej docierały informacje dotyczące ojczyzny Homera, autora *Iliady* i *Odysei*.

Powstanie nowożytnego państwa na Półwyspie Bałkańskim w pierwszej połowie XIX w. umożliwiło rozszerzenie kontaktów na płaszczyźnie: ziemie polskie znajdujące się pod zaborami – nowożytne państwo greckie. Państwo to powstało na gruncie kilku wieków niewoli tureckiej, dlatego też od początku borykało się z wieloma problemami natury politycznej, ekonomicznej i kulturalno-społecznej. Umożliwiło ono jednak zorganizowanie i w następnej kolejności patronowało kilku instytucjom europejskiego życia kulturalnego; przynosiły one poza odkrywaniem pozostałości po starożytnym świecie także środki finansowe dla budżetu.

Istotą niniejszego artykułu jest ukazanie polskich zainteresowań starożytną Grecją w okresie zaborów, które dokonywały się poprzez wyjazdy do Aten

i innych *polis* greckich archeologów, uczonych i badaczy, pogłębiających w ten sposób swą wiedzę na tematy antyczne. Celem przewodnim materiału jest odpowiedź na pytania dotyczące osób wyjeżdżających do Hellady: kto był uprawniony do wyjazdów, w jakich warunkach odbywała się podróż, kto ją finansował, do jakich miejsc najczęściej udawali się Polacy, jakie relacje pozostawały po odbyciu podróży i gdzie je można znaleźć, oraz, na zasadzie porównania, wskazać, w jakim stopniu polscy badacze włączali się w poznanie świata starożytnego. Literatura przedmiotu z tego zakresu jest – jak dotąd – stosunkowo wąska. Mimo prowadzenia w tym kierunku studiów naukowych i dydaktycznych w polskich uczelniach, nie podjęto badań w tym kierunku uwieczonych rozprawami i artykułami¹. Odczuwa się w ten sposób wyraźny brak tego typu opracowań.

Ważną część w historii kontaktów polsko-greckich stanowiły badania naukowe Polaków interesujących się językiem, literaturą, historią i archeologią grecką; rozpoczęły się one dopiero w końcu XIX w. i trwały do wybuchu I wojny światowej. Kilka osób badało jednak Półwysep Grecki w połowie XIX w. Wiązało się to z większym zainteresowaniem przez ówczesną Europę ekspedycjami naukowymi; do ogólnoeuropejskich aspiracji naukowych chciały też dołączyć i ziemie polskie, pomimo to, iż znajdowały się one pod zaborem i były zarządzane przez obce mocarstwa.

Mieczysław Tępa, malarz-orientalista, był jednym z pierwszych Polaków, którego Grecja interesowała w nieco inny sposób. Urodził się we Lwowie, studiował w Wiedniu i Monachium. W 1852 r. za pośrednictwem Lucjana Siemieńskiego otrzymał zaproszenie do wzięcia udziału w podróży na Wschód z Adamem hr. Potockim. 10 grudnia wyprawa z udziałem A. Potockiego, M. Tępy, Kazimierza Potulickiego, Maurycego Manna i lekarza greckiego Mikelima na pokładzie statku austriackiego z Triestu odpłynęła do Aleksandrii; po drodze zatrzymała się tylko na Korfu. Następnie z Bejrutu po kilku dniach z powrotem udała się do Triestu; zatrzymano się na parę godzin w Pireusie, aby zobaczyć Ateny². Efektem podróży było kilkanaście obrazów i szkiców, jakie M. Tępa wykonał na morzu i w ciągu postojów; część z nich sprzedał, aby zarobić na życie. Również z malarstwa utrzymywał się Izydor Jabłoński (Pawłowski), który w 1860 r. odbył podróż do Turcji, Egiptu

¹ Por. T. S i n k o, *Polscy podróżnicy w Grecji i Troi*, Kraków 1925; J. K n o p e k, *Polacy w Grecji. Historia i współczesność*, Bydgoszcz 1997.

² M. T r e t e r, *Polski malarz-orientalista i jego podróż na Wschód w 1852 i 1853 roku*, „Miesięcznik Literacki i Artystyczny” 1911, nr 3, s. 265-278.

i Palestyny przez Włochy i Grecję; przez kilka miesięcy malował obrazy z miejsc, gdzie przebywał.

W 1870 r. odbył podróż naukową do Konstantynopola oraz na wyspy Archipelagu i Dodekanezu Leon Cieńkowski (1822-1887)³, zoolog i botanik; już w 1847 r. został on wysłany przez Rosyjskie Towarzystwo Geograficzne do Egiptu, gdzie dotarł do źródeł Nilu Białego. Wysłany przez Uniwersytet Petersburski, badał Niemcy, Francję i północne Włochy. Pozostający w służbie tureckiej Zygmunt Mineyko (1840-1926) sporządził mapę Epiru; później, kiedy zamieszkał w Helladzie, zaproponowano mu stanowisko głównego inżyniera greckiej kartografii urzędowej. Geologami, którzy studiowali wyspy greckie, byli Gejza Bukowski i Mieczysław Limanowski. G. Bukowski był współpracownikiem Państwowego Instytutu Geologicznego w Wiedniu, na którego zlecenie wykonywał też prace u wybrzeży Anatolii⁴.

Ciekawą kartę w dziejach polskich badań nad starożytnością grecką odegrali polscy stypendiści; nie było ich wielu, ale przebywali w państwie greckim dłuższe okresy. W ten sposób mogli oni zapoznać się bliżej z etnografią i kulturą kraju, a ponadto uczestniczyli w wykopaliskach archeologicznych. Jednym z nich był Piotr Bieńkowski (1865-1925), pierwszy polski uczoney, który zajął się badaniem sztuki klasycznej. Po uzyskaniu doktoratu specjalizował się w Berlinie, Rzymie, Wiedniu i Atenach; habilitował się w Krakowie, a w 1897 r. mianowano go profesorem archeologii klasycznej w grodzie pod Wawelem. Brał udział w wykopaliskach prowadzonych przez H. Junkera, m.in. w egipskiej Gizie. P. Bieńkowski rozpoczął w Polsce badania naukowe nad archeologią klasyczną, dzięki wcześniejszym studiom w Rzymie i Atenach⁵.

Przy Szkole Francuskiej – École Française d'Athènes w charakterze pensjonariuszy uczestniczyli studenci i uczeni z Polski, m.in. archeolodzy – dr Gostkowski i dr Rukserówna oraz filolog, prof. Ganszyniec ze Lwowa⁶. Od

³ S. Zieliński, *Mały słownik pionierów polskich kolonialnych i morskich*, Warszawa 1932-1933, s. 60; za nim cyt.: J. Pertek, *Polacy na szlakach morskich świata*, Gdańsk 1957, s. 566.

⁴ *Dziesięć wieków geografii polskiej. Wybitni geografowie polscy*, red. B. Olszewicz, Warszawa 1967, s. 304, 509 n.; J. Reichman, *Podróżnicy polscy na Bliskim Wschodzie w XIX w.*, Warszawa 1972, s. 86.

⁵ S. J. Gąsiorowski, *Badania polskie nad sztuką starożytną. Relacje podróżników – kolekcjonerstwo – badania naukowe*, Kraków 1948, s. 29; J. Tysocki, *Udział Polaków w rozwoju archeologii*, w: *Wkład Polaków do kultury świata*, red. M. Krąpiec i in., Lublin 1976, s. 303.

⁶ T. Sinko, *Od Olimpu do Olimpji. Wrażenia i rozważania z podróży greckiej*, Lwów 1928, s. 181.

1898 r. zainteresowaniem wśród Polaków cieszył się Archeologiczny Instytut Austriacki, w którym uczestnikami wykopalisk w Grecji byli Polacy z Galicji.

Stypendystą z zaboru rosyjskiego, który jednak nie otrzymał pieniędzy rządowych na podróż, był Stefan Cybulski⁷. Urodził się 20 czerwca 1858 r. w Kuszczynicach na Podolu rosyjskim; studiował na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie kontynuował naukę greki i łaciny. Lektorat greckiego złożył u prof. Mierzyńskiego, a historię Grecji u prof. Pawińskiego. Po ukończeniu studiów otrzymał posadę nauczyciela języków świata starożytnego w IV Gimnazjum w Warszawie. Ponadto wykształcenie uzupełniał podróżami i studiami zagranicznymi w Grecji, Włoszech, Berlinie i Monachium. Pierwszą misję naukową odbył do Grecji, z zastrzeżeniem jednak kuratora okręgu warszawskiego, że od rządu nie otrzyma żadnego wsparcia finansowego. Owocem podróży S. Cybulskiego do Grecji był plan Aten, który został później w Polsce wydany drukiem; podczas kilkumiesięcznego pobytu w Helladzie nauczył się również języka nowogreckiego.

Inny charakter przedstawiały podróże naukowe do ojczyzny Homera. Wiosną 1878 r. udał się tam Ludwik Ćwikliński w towarzystwie jednego z wybitniejszych hellenistów, prof. Kirchhoffa z Uniwersytetu Berlińskiego. Płynęli oni na Półwysep Grecki z Triestu. Pierwsze tygodnie pobytu poświęcił L. Ćwikliński Atenom i najbliższej okolicy; w ciągu jednego tygodnia zwiedził prawie całą Attykę. Później wyruszyli oni na Peloponez, gdzie głównym przedmiotem zainteresowań były wykopaliska w Mykenach i na Olimpie. Wynikiem dłuższego pobytu w Grecji były opisane przez L. Ćwiklińskiego prace archeologiczne i zabytki odnalezione podczas wykopalisk⁸.

Powszechnie znana i opisywana stała się wyprawa archeologiczna zorganizowana w 1884 i 1885 r. przez Karola hr. Lanckorońskiego do Azji Mniejszej. K. Lanckoroński był jej inicjatorem, organizatorem i fundatorem; pokrył znaczne koszty ekspedycji. W jej skład weszli badacze polscy i obcokrajowcy: Marian Sokołowski – profesor historii sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego; Jacek Malczewski – malarz; Eugen Petersen – dyrektor Niemieckiego Instytutu Archeologicznego w Rzymie; Georg Niemann – profesor architektury w Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu; Wilhelm von Hartel – profesor filologii

⁷ S. C y b u l s k i, *Moje wspomnienia z lat dawnych*, „Filomata” 1930, nr 14, s. 147-159; L. W i n n i c z u k, *Stefan Cybulski. W 25-lecie pracy naukowej i wychowawczej*, „Kwartalnik Klasyczny” 1934, t. 8, s. XXV-XXXII.

⁸ L. Ć w i k l i Ń s k i, *Homer, Schliemann i Mykeny. Wspomnienia z podróży do Grecji*, „Przegląd Polski” 1879, t. 54, s. 341-363; 1880, t. 55, s. 250-283; t e Ń e, *Olimpia (Historia i pomniki sztuki)*, „Przegląd Polski” 1887, t. 84, s. 17-25.

klasycznej Uniwersytetu Wiedeńskiego; Feliks von Lunschau – paleontolog, antropolog, późniejszy dyrektor Muzeum Etnograficznego w Berlinie⁹. Choć miejscem głównych prac była Azja Mniejsza oraz miasta starożytnej Pamfilii i Pizydii, to jednak po drodze ekspedycja zatrzymała się w Pireusie i na Rodos, gdzie nastąpił dłuższy postój. Rola J. Malczewskiego, który już na Rodos wykonał kilkadziesiąt szkiców ołówkiem, piórkiem i tuszem, była prawdziwą szkołą życia do jego twórczości; akwarele wykonane przez polskiego malarza stanowiły kronikę wyprawy. Na wyspie tej powstały m.in. szkice: „Narada członków ekspedycji”, „Przeprawa przez zatokę na łodziach”, „Przyjęcie polskiej ekspedycji przez dygnitarza tureckiego”. Ponadto J. Malczewski pisał też wiersze. Znany jeden dłuższy o wyspie Rodos był hymnem na cześć Apollina, boga słońca „zdobiącego w świetny aureoli blask, tę drogą wyspę tak pełną łask” – pisał¹⁰. Efektem podróży do dawnych rzymskich prowincji był bogato zdobiony i wydany w trzech językach album¹¹.

W 1885 r. historyk sztuki, wykładowca historii starożytnej Grecji – Adolf Pawiński ogłosił na łamach „Tygodnika Ilustrowanego” obszerną relację z prac wykopaliskowych w Olimpii¹². Na czerwiec i lipiec 1895 r. przypadła podróż do Grecji i na Bliski Wschód Kornelego Juliusza Hecka¹³. W Helladzie miejscem docelowym stały się Delfy; do miejscowości tej udał się z Aten w towarzystwie badaczy z Czech i Słowenii koleją do Patras, a następnie powozem do Delf, które tak charakteryzował: „Oryginalnym i w swoim rodzaju wspaniałym było położenie Delf. Wysoko ponad doliną wyżej wspomnianego a wyschłego zazwyczaj Pleistosu, czyli dzisiejszego Xeropotami, schodzą się pod kątem dwie skaliste ściany Parnasu, zwane Faëdriadami: wschodnia Hyanpeia, dzisiaj Flembukos, jako dalszy ciąg rozległego grzbietu parnaskiego Petritis (helleńskiego Katoplentorios), i północno-zachodni Rodini, zaginająca się wnet w kierunku miasta Amfisy”¹⁴. K. Heck zanotował, że aby rozpocząć wykopaliska, ekspedycja francuska musiała najpierw wyburzyć zbudowane w Delfach domy mieszkalne. Następnie opisał stanowiska archeologiczne Francuzów. Kolejnym miejscem podróży K. Hecka była Troja,

⁹ K. M i c h a ł o w s k i, *Wspomnienia*, Warszawa 1986, s. 7; R e y c h m a n, *Podróznicy polscy*, s. 81 n.; T. S z y d ł o w s k i, *Wyprawa archeologiczna do Azji Mniejszej w r. 1884*, „Kurier Literacko-Naukowy” 1931, dodatek do nr 156, z 15 czerwca.

¹⁰ J. P u c i a t a - P a w ł o w s k a, *Jacek Malczewski*, Wrocław 1968, s. 29 n.

¹¹ K. L a n c k o r o Ń s k i, *Miasta Pamfilii i Pizydii*, t. I-II, Kraków 1890-1896; t e n z e, *Ein Ritt durch Kilikien*, Wien 1905.

¹² J. A. S z c z e p a Ń s k i, *Od Olimpij do olimpiad*, Kraków 1980, s. 274.

¹³ K. J. H e c k, *Wspomnienia z podróży do Delf i wykopaliska ekspedycji francuskiej*, „Przewodnik Naukowy i Literacki” 1896, s. 254-267, 359-368, 448 n.

¹⁴ Tamże, s. 260.

gdzie był w lipcu 1895 r.; w tym starożytnym miejscu oglądał postępy wykopalisk archeologicznych¹⁵.

Na początku 1894 r. do Grecji przybył Wincenty Kosiakiewicz, który obserwował szkody powstałe wskutek trzęsienia ziemi; opisał je następnie na łamach „Wędrowca”¹⁶. Bibliotekarzem, historykiem i profesorem tytularnym Uniwersytetu Wileńskiego był Aleksander Hirschberg (1847-1907)¹⁷, także związany ze Lwowem, od 1 grudnia 1876 r. do końca życia kustosz Biblioteki Ossolińskich. W 1875 r. habilitował się. Był on autorem wielu prac historycznych, opartych na rozległej kwerendzie źródłowej w zbiorach krajowych i zagranicznych; w latach 1875-1902 zwiedzał Włochy, Niemcy, Turcję, Rosję, Grecję, Hiszpanię i Szwecję. Z podróży do Grecji A. Hirschberga pochodzą wrażenia z podróży¹⁸. Jednakże poza samym opisem archeologicznym podróży autor wymienił pomniki i zabytki ateńskie, wykopaliska prowadzone w Olimpii, a ponadto znaczenie dla państwa Nafplion, Tyrynu i Myken.

W latach dziewięćdziesiątych XIX w. Niemiecki Instytut Archeologiczny w Atenach organizował co roku dwie naukowe wycieczki pogładowe, upowszechniające wiedzę o świecie antycznym; jedną na Peloponez, a drugą do wybrzeża Morza Egejskiego. Z zaproszenia Instytutu skorzystało kilkunastu historyków i archeologów z ziem polskich. Taką podróż naukową odbył w 1894 r. Franciszek Zych¹⁹. W skład tej ekspedycji wchodził Niemcy, Anglicy, Szwedzi, Belgowie, Czesi, Rosjanie, Francuz, Włoch i Polak. Dyrektorem cesarsko-niemieckiego Instytutu w Atenach był prof. Wilhelm Dörpfeld; był on „motorem” organizowanych podróży do krain starożytnej Hellady. W trakcie tych naukowych wypraw pokazywano najnowsze osiągnięcia niemieckiej i austriackiej archeologii oraz miejsca bieżących wykopalisk. W podobnych ekspedycjach naukowo-badawczych w końcu XIX w. uczestniczyli też inni Polacy: Michał Lityński²⁰ i Stanisław Romański²¹.

¹⁵ K. J. H e c k, *Troja w świetle najnowszych wykopalisk*, „Kwartalnik Historyczny” 1895, s. 413-433.

¹⁶ *Na szerokim świecie. Trzęsienie ziemi w Konstantynopolu i Turcyi*, „Wędrowiec” 1894, nr 29, s. 565-566.

¹⁷ K. L e w i c k i, *Hirschberg Aleksander*, w: *Polski słownik biograficzny* (dalej: PSB), t. IX, s. 527-528.

¹⁸ A. H i r s c h b e r g, *Grecya. Wrażenia z podróży*, Lwów 1895.

¹⁹ F. Z y c h, *Tydzień na wodach Morza Egejskiego*, Kraków 1896.

²⁰ M. L i t y Ń s k i, *Na falach Morza Jońskiego*, „Rocznik Koła Literacko-Artystycznego” 1896, s. 212-240; t e Ń z e, *Z Elidy do Arkadyi. Ustęp z podróży naukowej po Peloponezie w roku 1895*, w: *Dwudzieste trzecie sprawozdanie dyrekcji Wyższej Szkoły Realnej we Lwowie za 1896 r.*, Lwów 1896, s. 3-22.

Dwukrotnie w celach naukowych udawał się na Półwysep Grecki Stanisław Rzepiński²², pedagog i filolog klasyczny. Gimnazjum im. Franciszka Józefa ukończył we Lwowie, po czym studiował filologię klasyczną na tamtejszym uniwersytecie pod kierunkiem Ludwika Ćwiklińskiego. Od 1884 r. prowadził zajęcia dydaktyczne we Lwowie, a od 1891 r. w Wadowicach w zakresie języków klasycznych i języka polskiego. Dla uzupełnienia studiów z filologii klasycznej i archeologii wyjeżdżał do Wiednia. W 1896 r. otrzymał półroczne stypendium do Włoch i Grecji, gdzie mógł gruntownie podsumować swą wiedzę na temat świata starożytnego²³. S. Rzepiński po raz kolejny udał się do Aten w 1905 r. na I międzynarodowy kongres archeologów, w którym brał czynny udział. Z pobytu tego powstała praca *Ateny*, w której autor zajął się zabytkami kultury materialnej stolicy Grecji²⁴.

Innym uczestnikiem wycieczki zorganizowanej przez W. Dörpfelda był Tomasz Garlicki, który odwiedził wyspę Morza Egejskiego – Thera (Santoryn). Pisał, że „od dawna wyspa ta – być może z powodu czytania w młodzieńczym wieku Vernego: «Tajemniczej wyspy» – tajemniczą jakąś budziła we mnie ciekawość. Przed zrealizowaniem moich gorących chęci zwiedzenia jej, wiedziałem o niej tylko tyle, co zwykłe podręczniki, odnoszące się do archeologii [...]”²⁵. Po wyspach Morza Egejskiego w maju 1902 r. podróżował Wojciech Błotnicki; opisał on zabytki Eginy, Paros, Eubei, Tinos, Delos, Naxos, Melos i Santoryn²⁶. Historię ateńskiej Akropolis przedstawił Jan Bryl. Wykazał ponadto powiązanie historyczne Aten z Krakowem: „Czem Wawel dla Krakowa, tem było Akropolis dla Aten: niegdyś siedzibą królów, później – miejscem narodowych świętości i pamiątek. I tu i tam podobny początek, sięgający w zamierzchłą, mityczną przeszłość, podobne podania. Krakusem ateńskim jest Kekrops, założyciel ateńskiego grodu. Ateńczycy płacą żywy haracz, posyłając co 9 lat po 9 panien i 9 młodzieńców na Kretę,

²¹ S. R o m a ń s k i, *Podróż naukowa po wyspach i wybrzeżach Morza Egejskiego; wycieczka do Assos, Troi i Konstantynopola*, w: *Sprawozdanie dyrektora IV Gimnazjum we Lwowie za 1897 r.*, Lwów 1897, s. 3-44.

²² K. P a w ł o w s k i, *Rzepiński Stanisław*, w: PSB, t. 34, s. 36-37.

²³ S. R z e p i ń s k i, *Z Aten do Sycylii. Wspomnienia z podróży*, w: *Sprawozdanie dyrektora gimnazjum Św. Jacka w Krakowie za 1898 r.*, Kraków 1898, s. 1-35; t e n ż e, *Grecya. Wspomnienia z podróży, odbytej na wiosnę r. 1896 r.*, „Przegląd Polski” 1898, t. 4, s. 499-532.

²⁴ S. R z e p i ń s k i, *Ateny*, Nowy Sącz 1906.

²⁵ T. G a r l i c k i, *Z naukowej wycieczki na wyspę Thera*, Lwów 1902 (odbitka), s. 1 n.

²⁶ W. B ł o t n i c k i, *Z podróży po wyspach Morza Egejskiego*, Kraków 1905 (odbitka).

na żer Minotaurowi, od którego uwalnia ich Teseus, królewicz ateński; u nas podobny haracz wybiera sobie smok wawelski, którego gładzi Krakus”²⁷.

Badania archeologiczne w Grecji na początku XX w. omówił Michał Jezienicki. Przedstawił on zakres prac archeologicznych oraz poszczególnych badaczy zajmujących się Kretą. Ponadto zwiedził Santoryn oraz inne wyspy Morza Egejskiego; później dotarł do Krety wśród ekspedycji liczącej 500 osób. Głównym elementem rozważań stał się jednak pałac Minosa w Knossos: „Ruiny tego pałacu zajmują znaczny obszar ziemi, tak że na pierwszy rzut oka odnosi się to wrażenie, jakby w tym miejscu odkopano nie jeden pałac, ale całe miasto”²⁸. Poza tym M. Jezienicki zaprezentował wykopaliska w Orchomenos, miasta leżącego w Arkadii; w pierwszej części swego studium przedstawił historię tej osady, a później wykopaliska, kontynuowane w 1903 r.²⁹

Wykopaliska na Krecie scharakteryzował też polski duszpasterz, jezuita, prowadzący rekolekcje misyjne dla żołnierzy polskich w rosyjskich mundurach, o. Marcin Czermiński³⁰. Początkowo opisał je na podstawie opracowań obcojęzycznych, a dopiero później po misjach głoszonych w Rethimnon (Retimno) i Iraklionie mógł je osobiście zobaczyć i ponownie całość zredagować³¹. Przede wszystkim omówił najnowsze wykopaliska w Festos, Gortynie i Knossos oraz muzeum archeologiczne w Iraklionie i jego ekspozyty.

Kilka miejscowości archeologicznych opisał też Jan Pawlikowski, udając się na kolejną wyprawę naukowo-badawczą do Instytutu Niemieckiego w Atenach³². Omówił Patras, Ateny, Korynt, Nafplion, Tyryns – Epidawros (Epidaurus), Mykeny, Spartę i Olimpię. Wspomnienia z międzynarodowego kongresu archeologicznego w 1906 r. pozostawił Michał Konstanty Bogucki (1860-1935)³³. Urodzony w Krakowie, z Małopolską związał się do końca

²⁷ J. B r y l, *Akropolis w Atenach*, Kraków 1905 (odbitka), s. 3.

²⁸ M. J e z i e n i c k i, *Najnowsze wykopaliska na Krecie ze szczególnym uwzględnieniem ruin pałacu Minosa w Knossos*, „Eos” 1904, s. 1-34.

²⁹ M. J e z i e n i c k i, *Orchomenos w świetle najnowszych wykopalisk*, „Muzeum” (Lwów) 1905, s. 161-168, 250-256.

³⁰ Zob. J. K n o p e k, *Polacy w XIX-wiecznych walkach o wolność Grecji*, „Studia Polonijne” 21 (2000), s. 41-53; t e n ż e, *Groby żołnierzy polskich armii rosyjskiej zmarłych na Krecie na przełomie XIX i XX wieku*, „Przegląd Historyczny” 2001, z. 2, s. 221-227.

³¹ M. C z e r m i ń s k i, *Najnowsze wykopaliska na Krecie*, Kraków 1892; t e n ż e, *Z Grecyi i Krety*, s. 269-297; t e n ż e, *Wyprawa na Patmos, Efez i Kretę w r. 1899 i 1903*, Kraków 1904, s. 180-217.

³² J. P a w l i k o w s k i, *Z Grecyi*, w: *Sprawozdanie dwudzieste trzecie dyrekcji gimnazjum III w Krakowie za 1906 r.*, Kraków 1896, s. 1-31.

³³ W. O g r o d z i ń s k i, *Bogucki Michał Konstanty*, w: PSB, t. II, s. 197-198.

życia. Po ukończeniu studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim M. Bogucki wykładał w gimnazjach Bochni, Rzeszowa, Tarnowa i Krakowa; w latach 1919-1921 był nawet zastępcą profesora filologii greckiej na uniwersytecie w Wilnie. Był entuzjastą świata antycznego i żył w ustawicznym kulcie starożytności. Jego udział w ateńskim kongresie archeologów stał się wyrazem zainteresowań i ukoronowaniem jego działań naukowo-badawczych³⁴. Naukowy opis podróży po Grecji znalazł się ponadto w relacjach Stanisława ParDYaka i Dezyderego Ostrowskiego³⁵.

Niecodzienną podróż naukową odbył Jerzy Kieszkowski (1872-1923)³⁶. Po zdaniu matury z wyróżnieniem w 1891 r. zapisał się na studia prawnicze Uniwersytetu Jagiellońskiego i uzyskał stopień doktora obojga praw. Równocześnie studiował historię sztuki pod kierunkiem Mariana Sokołowskiego i Jerzego Mycielskiego. Od 1899 r. był członkiem Komisji Badania Historii Sztuki Akademii Umiejętności. W marcu 1908 r. został powołany do Wiednia na stanowisko wicesekretarza w Ministerstwie Wyznań i Oświaty. W 1910 r. rektor Uniwersytetu Wiedeńskiego – prof. H. Swoboda ogłosił wycieczkę do Dalmacji. Uczestników zebrało się kilkuset. Na 1911 r. wybrano Grecję. Zgłoszeń również było dużo, ale w sumie wybranych zostało 330 podań. Z powodu organizowanej wyprawy naukowo-badawczej przeprowadzono kilka specjalistycznych wykładów na temat Grecji, głównie z zakresu historii, archeologii, geografii i przyrody. Trasa przebiegała przez Korfu, Olimp, Santoryn, Delos-Mykeny, Ateny i Delfy. Poza J. Kieszkowskim udział w tej ekspedycji wzięło jeszcze kilku Polaków. Po zakończeniu podróży na statku uczestników oprowadzał i zaznajamiał z tajnikami ówczesnej nawigacji Polak, kontradmirał Ripper, a w gronie sztabu znajdował się jeszcze lekarz marynarki wojennej, Stanisław Burzyński³⁷.

Do Grecji w celach naukowo-badawczych udał się Tadeusz Wałek (1889-1959). Studia odbył na Uniwersytecie Jagiellońskim i Uniwersytecie Berlińskim, gdzie uzyskał doktorat w 1911 r. Z ramienia Akademii Umiejętności w Krakowie odbył podróż naukową do Egiptu i Grecji, gdzie brał udział w pracach wykopaliskowych. Habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim

³⁴ M. K. B o g u c k i, *Dzień w Atenach. Wspomnienia z międzynarodowego kongresu archeologicznego w r. 1906*, w: *V sprawozdanie dyrekcji gimnazjum IV w Krakowie za 1906 r.*, Kraków 1906, s. 3-17.

³⁵ D. O s t r o w s k i, *Trzydzieści dni na wodach Grecji*, „Przewodnik Naukowy i Literacki” 1905, s. 756 n.; S. P a r d y a k, *Z podróży po Grecji*, Kraków 1908 (odbitka).

³⁶ M. G u t o w s k i, *Kieszkowski Jerzy*, w: PSB, t. XII, s. 438.

³⁷ J. K i e s z k o w s k i, *Wiosną w Grecji*, Kraków 1913.

w 1920 r.³⁸ Przed rozpoczęciem działań wojennych do Grecji podróżował Jan Parandowski, który zaliczył je do najszcześniejszych dni w życiu. Grecja miała dla J. Parandowskiego z całego świata starożytnego bezwzględne pierwszeństwo³⁹.

Polskie podróże po Helladzie zmieniły oblicze w 2. połowie XIX w. Głównym powodem takiego stanu rzeczy było powstanie nowożytnego państwa greckiego oraz zorganizowanie kilku instytutów archeologicznych w stolicy Grecji; wśród nich znalazły się placówki naukowe państw zaborczych – Niemiec i Austro-Węgier. Instytuty te propagowały wyprawy naukowo-badawcze, do których wchodził również badacze z ziem polskich. Przyczyniało się to do wzmożonych zainteresowań wykopaliskami archeologicznymi starożytnej Grecji. Polscy uczestnicy tych wypraw po powrocie z Hellady publikowali opracowania i sprawozdania ze swego pobytu. To z kolei przyczyniało się do propagowania idei starożytnych Półwyspu i wysp greckich.

POLISH SCHOLARSHIP HOLDERS AND MEMBERS
OF SCIENTIFIC RESEARCH EXPEDITIONS TO GREECE
IN THE 2ND HALF OF THE 19TH AND EARLY 20TH CENTURIES

S u m m a r y

The paper points out the Poles' interest in ancient Greek culture. Since the mid-nineteenth century Polish trips to Greece have changed their profile. Poles began to take part in archeological excavations and travelled to Greece by scholarships and research grants. It broadened the interest in ancient culture among the population of partitioned Poland. What made possible such scholar travels and expeditions was the rise of modern Greek state, which allowed several european archeological stations to operate on its territory. In Athens there were outposts of German and Austro-Hungarian scientific institutions which also attracted Polish researchers.

A few dozens can be figured as the most probable evaluation of the number of Polish travellers to Greece in the 2nd half of the 19th and in the beginnings of the 20th centuries. Having returned from their trips they published studies and reports which popularized ideas of Ancient Greece and the Greek Islands.

Translated by Maciej B. Stepień

³⁸ J. K o l e n d o, *O historykach świata starożytnego w Polsce międzywojennej*, „Filomata” 1990, nr 398, s. 275.

³⁹ J. P a r a n d o w s k i, *Wspomnienia i sylwety*, Wrocław 1969, s. 228.